

Գեղեցիկին և վսեմին մէջ ուրիշ տարբե-
րութիւն մըն ալ կը գտնենք: Թեւեթ գե-
ղեցիկին մէջ աստիճանաւորութիւններ կը
նշմարենք, կամ կրնանք անկէ անհատաւոր
կերպով զգածուիլ, սակայն երկու գեղեցիկ
առարկաներն ալ իրենց գեղեցկութեան համ-
գամանքը կը պահեն իրենց մէջ: Ընդհա-
կառակն զանազան վսեմ բաներու մէջ հա-
մեմատութիւնը ստորնադոյնը կը քննէ: Յաղ-
թալուր գետի մը տեսնել իր ազգեցութիւնը
կը կորսնցնէ համատարած ովկիանոսին առ-
ջիւ: Բլուր մը որ մեզ կը հիացնէր՝ ան-
տարբեր կ'ըլլայ մեզ Հիմալայա լեռնապո-
տիններուն բազմատութեամբը և համօրէն եր-
կիրս իսկ աննշմարելի կը մնայ մեր մտքին
երբ տիեզերաց մտածութեան մէջ խորասու-
զինք: Այս տեսակետով Գառն ըրած է թէ
գեղեցիկին նկատմամբ առարկային մէջ կը
գտնենք մասամբ մեր վրայ տպաւորութիւն
գործող որպիսութիւն մը, իսկ վսեմ զգա-
ցումը բացարձակապէս մեր մէջն է. ասով
է որ ինչ որ այս ինչ ուղղութեամբ մեծ
թուի, այն ինչ ուղղութեամբ կրնայ փոքր-
կանալ:

Շարայարեղի

Մ Խ Ի Թ Ա Ր

(շար. տես էջ 29)

ՔԱՅՑ կը մերձենար ժամն անագորոյն,
Որ պիտի սրգով լեցնէր անոնց տուն.
Կ'ամպուտէր տակաւ երկինքը պայծառ,
Գոյմեր լըուէին ձախողակ և չար:

Դառնութեան բաժակն արին Մըխիթար
Դեռ չէր մինչ յատակը խըմած ի սպառ.
Պէտք էր բամբլ վայն լուրջ և անխրոժ
Ու զըծիկ ցաւաց ընկելով ի ծով:

Նըման մըշակին որ բեր խընամբով
Սերմերը ցանէ ճակտին ճորտինքով,

Ու տեսնելով հունձքը որ մտանայ
Կը հըրճուի զըւարթ, սիրտն հոգին խայտայ:

Բայց ահա յանկարծ երկինք պատեց սեւ,
Ամպեր գիզուեցան իրարու ետեւ,
Փայլակ, կայծակ, հուր տեղան երկընքէն,
Երկինք ու երկիր համօրէն թընդեն:

Եւ մինչ գունաթափ մըշակն ողորմուկ
Հառաչէ, հեծէ, զողայ տրտմանուզ,
Կարկուտն հասնելով մըրբըկատարափ
Կ'առնու կը տանի հունձքերն հապըշտապ:

Սապէս Մըխիթար, մինչ հագիւ ցընծար
Տեսնելով փոքրիկ հօտը՝ որ խայտար
Իր մենաստանին մէջ նորափըթիթ,
Մոռցած իր ցաւեր, տառապանք ու վիշտ,

Կը լըսէր յանկարծ զինուց շըշուկ, շոինդ,
Ու կը տըրտփէր արեւ սիրտն ի թիւղ.
Սիրտն այն թէւ վարժ ամէն վըշտերու,
Բայց այս՝ ճան զամէնը թըւէր թըթու:

Ո՛հ, հարկ էր թողուլ երկիրն հիւրընկալ,
Հարկ էր թողուլ այն շէքերն ու երթալ.
Շէքեր՝ որոց վրայ կը փայլէին զեռ
Իր ճակտին ճըրտանց սիրահոս շիթեր:

Շէքեր՝ զոր նա ինքն էր բարձրացուցեր
Փըշըրելով զըծնէ նախանձուն թեւեր.
Ու ճըզմըւելով պարտուց բեռան տակ,
Եղեր էր իր սուրբ գործին նահատակ:

Այլ ահա ձայները կը ստատկանան,
Լեռներն հովիտներն արձագանգ կու տան.
Մարկոսեան առիւծն իսկ իւր վեհ մըռունչ
Լըռէ սարսափած ու մնայ անշըշունջ:

Զոր օրինակ հաւ մըրբըրի տանն՝
Թեւիկն տակն առնու ձագուկներն իրեն,
Որպէս զի զըծիսմ Հովին սուր փըշուն
Վընաս մը չըտայ մանրիկ ձագերուն:

Սապէս Մըխիթար հօտը սիրտուն
Հաւքելով ներքեւ իրեն թեւերուն,

Գրգուէր ու ողբար, կողկողէր անգուշ,
Զի հարկ էր բոլոր տուն ու տեղ թողուլ:

Եւ եկեղեցի 'Ննելով անոնց հետ,
Հեղլով արտասուաց հոսանք մ' իբրու գետ,
Ծընրիկ կը զընէր ու զիրենք յանձնէր
Փըրկիչին և իւր Մօր՝ զըթած, սըբբասէր:

Զորս քահանաներ ու երեք եղբայր
Թողլով պահապան վանքին՝ ինք փութայր
Տասնեմէկ հոգում կը մըտնէր ի նաւ,
Փախչիլ կըրակէն, սուրէն ըլտապաւ:

Այսպէս տասներկու տարուան այն վաստակ
Ի սպառ կը ջընջէր մի ժամ զըծընդակ,
Եւ աղբատ ու մերկ հօտն այն վըշտակիր
Դարձեալ կը դիմէր յանձանօթ երկիր:

Օ՛ն, ուրախացէ՛ր, զըծոխք ու սատան,
Եւ հընչեցուցէ՛ր ծափեր ցընծութեան.
Ուրախացիր դուն ալ, զեղին նախանձ,
Զի ահա կորաւ հօտն այն զերգանց....:

Այլ մի. նայեցէ՛ր դէպ յերկնից կամար,
Ու տեսէ՛ր զըրուած զըրերով պայծառ
Այդ փախչող հօտին նըսիչ գեղեցիկ,
Զոր զուք սեւ բախտին կարծէք խաղալիկ:

Այլ մի. նայեցէ՛ր աջն այն աներեւ,
Որ զանոնք իրեն հովանւոյն ներքեւ
Առած կը վարէ իր սահմանած տեղ,
Պատրաստած անոր բնակարան շրջեղ:

Այլ մի. նայեցէ՛ր հօտն այն սիրասուն
Աներկիւղ նաւէ՛ նաւով մ' հին, իբրտուն.
Եւ Հօնգըին անգունդք լըսիկ հանգարտիկ
Անվըտանդ բերեն զայն ի վէնետիկ....:

Որչափ ալ ճրգնիս, մահկանացու միտք,
Սեւեռի աչքերդ յերկնս անընթիթ,
Չես կարող կարգաւ զըրուածն ի հոն վեր,
Թեւերդ թափին, ոյժըդ չի բաւեր:

Ու երբ դուն ի սպառ արբտում ու տըխուր
Հեծես ողորմակ, ողբաս յուսակտուր,

Յանկարծ արեւ մ'է կը ծագի զըւարթ,
Զըմբան մէջ յանկարծ բուսնի չըքնաղ վարդ:

Հասաւ վէնետիկ դաղուծն այն փոքրիկ,
Յամի հազար եօթն հարիւր տասն և հինգ.
Ունէր զօրավարն արի զընդին այն
Հսկ երկու հարիւր յիսուն զահեկան:

Բայց ո՞վ է այն մարդն՝ որ փութկոս ու ժիր,
Ծերակուտին դունն բախէ անձանձիր.
Իր, իրեններուն պարզէ հէգ վիճակ,
Ժըտի, թախանձէ նըպատտ, օժանդակ:

Սեպուհներէն շատը վաղ իրեն ծանօթ՝
Սիրով ընդունին, կարեկցին անձկոտ.
Սակայն արդիւր օրէնք տէրութեանն
Ընդունել քաղքին մէջ նոր մեծատան:

Հարկ էր քաղքէն զօրս ցամաքին վըրայ,
Եւ կամ քաղքին մէջ առժամանակեայ
Բնակիլ, ու իրենք երբ մեռնին երթան
Դառնայ տէրութեան իրենց մեծատան:

Այս լուր կը ցընցէր այն մարդն իմաստուն,
Զի էր հակառակ իր փափաքներուն,
Նա կ'ուզէր հիմեւ զօրծ մը յարատեւ,
Գործ մը որ ըլլար իր ազգին արեւ:

Այլ չի լըբանիւր, շըրջի զընէր դուռ,
Համոզէ, յուզէ, պարզէ խորհուրդ բիւր.
Որ զէթ լըճակն կըղզիններէն մին
Շնորհն օթեան իր փոքրիկ հօտին:

Քաղքէն քիչ հեռու փոքր մի կըղզեակ
Կար բարձր դիրքով, օգ վընիտ, յըստակ.
Ամայի, անշէն, լուկ մի պարտիզպան
Մըշակէր պարակզն և ըզժառաստան:

Ունէր հին՝ խաբիսլ մի եկեղեցի,
Յանուն Ղազարու՝ մոեբմին Քրիստոսի,
Ուրիշ մի քանի կէս շէն՝ կէս տեւր
Կային հօս ու հոն մանըր սենեակներ:

Աչքն այն սըբատես այն կըղզին ընարեց,
Մամոյն սպազայ ճախչըն գուշակեց,

Տարի մը ափսոսել է քերտն ու վաստակ
Հոսի ծերակուտէն փրցուց հրովարտակ :

Հայա, պարտիզպան, առ քու բրիչ ու բաճ
Անշէն կըզգիէդ ելլելու փութա .

Տարբեր պարտիզպան մ' ահա ժրագլուխ
Գայ բերէ իրեն բրիչ, բահն ու ցընցուղ :

Յամի հազար եօթն հարիւր տասն՝ և եօթ,
Մըտաւ Սուրբ Ղազար կըզգին այն փոքր հօտ .
Եւ օրն էր՝ օր սուրբ, սեպտեմբերի ութ,
Ուր եկեղեցին տօնէ կուսին ծնունդ :

Ո՛վ օր սիրելի, օր երբերջանիկ ,
Միտքանութեանս սուրբ յուսոյ տեղիք ,
Ի թեզ զըրուեստ հիմըն մեր Ուխտիս՝
Կուսին հովանւոյն ներքեւ՝ ի Պոլիս :

Ի թեզ խրմբեցաւ ի Մեթն զըզեակ
Հօտն այն ազատուած ձեռքերէ զժնջակ .
Եւ այսօր ի թեզ կը մրտնէ հօտն այն ,
Ժառանգել իրեն այս նոր բնակարան :

Եւ այսպէս ահա Եղիցիւն անձառ
Գրտնէր կատարումն իրեն հրաշփառ,
Եւ կուսին Թեւոց Հովանին քաղցրիկ
Իր ներքեւ անսուր այն կըզգին փոքրիկ :

Մինչ այսպէս փոքրիկ հօտն ուրախացած
Ժառանգէր իր նոր չըքնաղ ըստացումս ,
Անդին ժանտափառ նախանձը զգլին
Ետար ու յօղէր սուտեր զիւային :

Մըխիթար Հըռովմ կը ստիպուէր երթալ
Ամբաստանութեանց հօն պատասխան տալ ,
Եւ արգարացնէր իր քարոզչին ի
Որոնց վրայ նախանձը մուր էր ըլսեր :

Հասնելով լըսէ սուտերն անհամար
Զամենքը ջրէ փառստերով պայծառ,
Եւ լի օրհնութեամբ ու յողմանակաւ
Առ իւրօրն դառնայ լի սուրբ աւարաւ :

Վենետիկ չըքնաղ երկնից տակ կապոյտ ,
Մարզէ սիրասուն հօտն անդորր, անքոյթ .

Աղբիականի զըշեոյն ալ ժրպտուն
Վաղ կը համակրի իր նոր հիւրերուն :

Կը զգար նա անշուշտ՝ որ օր պիտի գար ,
Որ Հայոց կըզգին՝ դարձած մի գահար
Իր զըխու պսակին քարերուն միջեւ
Պիտի փողփողէր փայլուն իր արեւ :

Այլ անշէն կըզգին հարկ էր շէնցընել ,
Վանք, եկեղեցի կազմել, նորագել,
Եւ ինչպէս, առ այս հարկ էր մեծ գումար,
Եւ բընաւ զըրամ՝ յունէր Մըխիթար :

Բայց ահա շարժին իր մատունք ճարտար ,
Շինուելիք վանքին զըծէ գաղափար .
Մէկ մասըն շինել կը սկըսի փութով,
Գործին վըրայ ինք զըլուս կենալով :

Ու միանգամայն մի և նոյն ատեն
Տըպագրէ զըրբեր՝ ելած իր զըրշէն,
Դաս տալով նոյնպէս վանքին սաներուն ,
Խընամէ, հոգայ զՄիտքանութիւնն :

Տերամբ կ'աւարտին շինութիւնն ողջոյն
Յամի հազար եօթն հարիւր քառասուն ,
Համեմատ մասամբք, վայելուչ, պայծառ,
Եւ գործը զովէր զգործողին հանճար :

Գային քաղքէն մեծք ու ճարտարապետք
Ըզվանքն տեսնել Մըխիթարակերտ .
Շատ Հիանային, ու շատ Հիանան
Անոնք որ դեռ վանքն այցելութեան դան :

Եւ այսպէս միայն և անօգնական ,
Օտար երկնից տակ՝ նըժգե՛, գաղթական ,
Աղքատութենէ, և դեռ աւելի
Նեղուած նախանձն եղբարց համազդի ,

Կը կանգնէր փարոս մ' արին Մըխիթար ,
Որ արգիտութեան ցըրուելով խաւար
Լոյս պիտի սըփուէր երկրի մ' հեռաւոր ,
Որուն համար վիշտ կըրեց բերաւոր :

Հ. Ա. ՂԱԶԻԿԵԱՆ

Շարայարելի

